

UNGVÁRI JÁNOSNÉ DR.

Fazekas Mihály Általános Iskola

Debrecen

A környezeti nevelés gyakorlati, módszertani kérdései

Környezetünk állapotának alakulása egyértelműen figyelmeztet bennünket arra, hogy a világgazdaság és a technika fejlődési iránya nem az általános jólét kibontakozása felé mutat, hanem ellenkezőleg, a pusztulás veszélyét vetíti előre. Ha ezt el szeretnénk kerülni, akkor új szemléletet, a fenntartható élet és fejlődés gondolatát kell elsajátítanunk. A gyerekeknek olyan ismereteket, életformákat kell megmutatnunk, olyan szokásokat és attitűdöket kell kialakítanunk, hogy *lehetővé váljon a fenntartható élet*, hogy gyerekeink olyan modellt kövessenek, amely lehetővé teszi, hogy a Föld eltartóképességén belül élhessünk.

A *környezeti nevelés, képzés* az élet minden területére kiterjedő oktatás, nevelés, felvilágosítás, magatartásformálás. Fontos tulajdonsága, hogy probléma- és értékorientált. Tudatosítja a környezet problémáit, ezzel a környezet védelme és a környezetről való gondoskodás felelősségét, rámutat a környezet értékeire, szépségére, jelentőségére, s ezzel felkelti és erősíti a környezet szeretetét.

Az iskolai képzés keretében a környezeti oktatás-nevelés nem egyszerűen ismeretközlés, hanem készségfejlesztés, nevelés, tudat- és magatartásformálás, amely csak interaktív módszerekkel lehet eredményes.

A 6–10 éves gyermekek számára fontos a környezettel való megbarátkozás, a környezettel harmonizáló szokások megszilárdítása, később fokozatosan alakul ki a tudatosság és a környezetért való elkötelezettség szintje.

A nagyobbaknál az szükséges, hogy meggyőzzük őket, hogy élményszerűvé tegyük számukra a környezeti ismereteket, ezért vonjuk be őket aktív módon az alkotó tevékenységekbe, a környezeti problémák megoldásába, s ezen keresztül győződjenek meg a környezetbarát életmód, a fenntartható élet lehetőségéről.

Amint a cikk címében jeleztem, most elsősorban olyan, a tanítási-nevelési gyakorlatomban kipróbált módszereket mutatok be, amelyeket eredményesen alkalmazok a hátrányos helyzetű tanulók esetében is. Ezek megegyeznek abban, hogy a tanárok és tanulók közös munkájával aktív módon segítik a környezeti kérdések megoldását. A problémák megoldásakor a résztvevők közösen dolgoznak, és egyenként is rengeteg ismeretre tesznek szert. Az ismertetett módszerek részben a tanítási órákon (tantárgytól függetlenül is), részben órán kívüli tevékenységek során valószínűsíthetők meg.

Az eredményes környezeti képzéshez a következő módszereket ajánlom figyelmükbe, egy-egy példával megvilágítva:

- ötletroham (brain storming)
- esettanulmány
- „jövőkerék”
- vitamódszer

- tanulási-tanítási projekt
- drámapedagógiai módszer

Az ötletroham

Célszerű abban az esetben alkalmazni, ha ismerjük a környezeti problémát, egy csoporttal közösen akarjuk megoldani, de nem tudjuk, hogyan érdemes hozzáfognunk. Ekkor egy, a csoport tagjai számára jól látható felületre felírjuk mindazt a megoldási javaslatot, amely ötletszerűen eszünkbe jut, függetlenül attól, hogy az első pillanatban megvalósíthatónak tűnik-e, vagy sem.

Például: *A probléma az, hogy az iskola előtt a gázvezeték építése miatt ki akarják vágni az általunk néhány éve odaültetett zajtől és portól védő fasort. Mit tehetnénk ennek megakadályozására?* Belátjuk azonban, hogy a gázvezetékre is szüksége van a községnek.

A következő ötletek születtek:

- át kell telepíteni a fasort,
- másutt kell a gázvezetékét megtervezni,
- lehet új fasort telepíteni,
- tiltakozni kell a fásor kivágása ellen,
- ha nem talál más megoldást az önkormányzat, meg kell akadályozni a fák kivágását,
- kárpótlást kell kérni az építetőkötől a fákért,
- az építetőknek zaj- és pormentesítő „berendezést” kell építeni az iskola elé.

Rendeteg megoldási javaslat születhet egy-egy ötletroham során, s ezután ki kell húzni az adott helységben, az adott körülmények között eleve meg nem valósítható ötleteket. Ez természetesen csak vita során lehetséges, s végül a résztvevők megegyeznek abban, hogy mit fognak valóban tenni a probléma megoldásáért.

Az esettanulmány

Arra alkalmas, hogy áttekinthetővé tegyük a környezetvédelmi problémák okait, hatásait és az érdekütközéseket. Az esettanulmány során meg kell vizsgálnunk a konfliktusokat okozó környezeti kérdést, valamint le kell írunk a tennivalókat és a tanulságokat.

Például: *Milyen a lakóhely lakosság hulladék kezelése?*

A témát feldolgozhatják a tanulók egyénileg és csoportosan. Az esettanulmány vezetője is adhat ötleteket, vagy a tanulók csoportosan vállalnak feladatokat a helyzet feltárása érdekében.

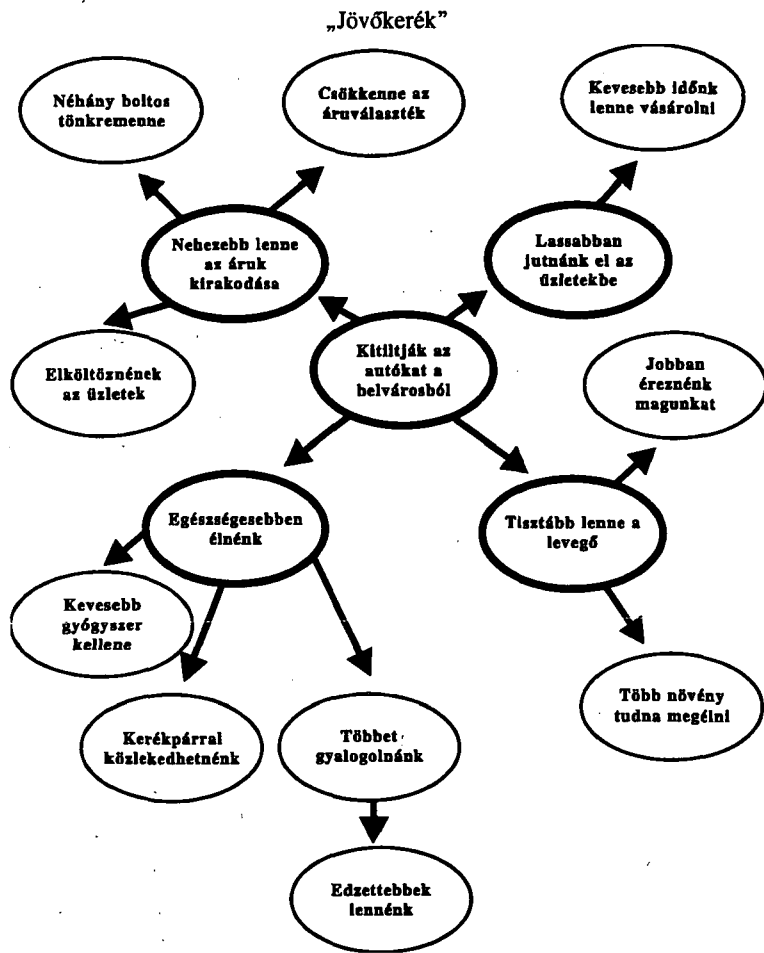
Mindkét esetben végezhetnek a tanulók szakirodalmi kutatást, interjút készíthetnek a hulladéklerakó vezetőivel, illetve a kezelő tulajdonosával. Össze kell gyűjteni az iskolai és a házi szemétygyűjtési szokásokat, és elemezni kell, hogy min kellene változtatniuk a tanulóknak, az embereknek, a hulladékkezelőknek. Mit tud tenni az önkormányzat azért, hogy egészségesebb, tisztább legyen környezetünk, hogy elkerüljük a sok hulladékot, illetve mi legyen azzal a hulladékkal, amit nem lehet újra hasznosítani. Az esettanulmánynak írásos formát adhatunk, dokumentumokkal támasztjuk alá a tényeket. Érdemes az elkészült esettanulmányt a helyi környezetvédő csoportoknak is bemutatni, és az önkormányzatnak is elküldeni. A felnőtt társadalom értékelése, reakciója motiváló hatású lehet a gyerekekre éppúgy, mint az esettanulmány a felnőttekre.

A „jövőkerék”

A jövőkerék olyan grafikusán megjeleníthető módszer, amelyet bármely tantárgy óráin elkészíthetünk. A lényeg az, hogy a középpontban egy döntés áll, amelynek a jövőbeli hatásait, következményeit több körben vizsgálhatjuk. Alkalmazhatjuk egyszer döntés-előkészítő módszerként, de felmérhetjük vele a már eldöntött dolgok következményeit is. Kisebb, 5-6 fős csoportok vizsgálhatják ugyanannak a döntésnek a hatását a környezetre, és a végén össze lehet hasonlítani a csoportok elképzeléseit, és megbeszélni a legvalószínűbben bekövetkezőket. Ez aztán a környezeti döntés értékelését segítheti elő, illetve tennivalókat is hoz magával.

Például a döntés a következő: *Kitiltják az autókat a belvárosból.*

A tanulók az alábbi rajtot készítették. A kör egyre tágul, egészen addig, amíg a tanulók képesek belátni, hogy mi lesz a jövő. (Az alábbi ábra a nyomdai előkészületben lévő Környezetünk II. tankönyvemből való.)

A vitamódszer

A vitamódszer elsajátítása azért fontos, hogy véleményünkről kulturáltan meg tudjunk győzni másokat, de alakítani is tudjunk rajta, ha érvekkel meggyőzték minket. Tudnunk kell érvelni egy-egy környezeti érték pusztítása ellen, illetve a környezet értékeinek megmentéséért, a jobb, az egészségesebb, az emberhez méltóbb életért.

A vita gyakorlására számos „játék” született, amely az általános iskolai tanulók számára is lehetővé teszi a véleményformálást. Egyik módszer az angolszász eredetű vita-verseny, amely mozgalmoszerűen terjed ma a fiatalság körében, és meghatározott szabályok szerint zajlik, de erre most nem térnek ki. (Megjelenés alatt lévő Környezetünk II. tankönyvemben részletesen kifejtem.) Egyszerűbb az a játék, amely során három csoportra különülnek el a tanulók, amikor egy környezeti problémáról van szó. Az egyik csoportban az állítók, a másik csoportban az ellenzők, míg a harmadik csoportban a bizonytalankodók vannak.

Például: Megnyugtatóan el lehet helyezni Magyarország területén az atomhulladékokat.

Akik ezt a nézetet vallják, egy csoportba ülnek, velük szembe ülnek azok, akik nem értenek ezzel egyet, végül a két csoport között oldalt ülnek azok, akik nem tudják eldönteni, hogy kinek van igaza. A vita a két csoport között zajlik meghatározott ideig, az érveket ellenérveknek kell követniük. A vita lezárulhat úgy, hogy érveivel az egyik csoport meggyőzi a másikat, vagy közelítenek az álláspontok, vagy nem sikerül a másik csoport véleményét a helyes irányba terelni. (Ez egyébként a vitavezető felnőtt dolga). Eredményt akkor is elértünk, ha a kapott információk, érvek alapján a bizonytalankodóknak is kialakul a véleményük.

A tanítási-tanulási projekt

A lényege, hogy egy-egy valós környezeti probléma tanulmányozásában és megoldásában a tanulók és a tanárok együttműködnek úgy, hogy közben feltárják a problémák okait, megkeresik a megoldási módokat, és meggyőzik a tanulókat, hogyan cselekedjenek a lehetőségeikhez képest a környezet megóvása érdekében. A projekt módszerrel dolgozás előnye, hogy

- maga a tevékenység a témaválasztástól az eredmények számbavételéig a tanárok és a tanulók közös, együttes munkája,
- a cselekvési lehetőségek csoportosak, de ebben az egyénnek is megvan a saját, „testre szabott” feladata,
- több korosztály is részt vehet a munkában,
- a sokirányú tevékenység lehetővé teszi, hogy ne csak a verbális sikereket elérő tanulók jussanak sikerélményhez,
- a tanár nem „felettese” a diákcsoportnak, hanem irányító, együttműködő társa.

Példa: az 1994/95-ös tanévben a debreceni Fazekas Mihály Általános Iskolában megszervezett „*En és a víz*” nevű tanulási-tanítási projekt.

A projektet minden esetben kezdeményezni kell valakinek. A kezdeményező lehet tanár, diák, önkormányzat, munkaközösség, társadalmi szervezet stb. A projektben részt vehet az egész iskola, egy-egy érdeklődő csoport vagy osztály, szakkör. A projekt oktatás leginkább iskolán kívüli forma, beépíthető a gyerekek szabadidős tevékenységeibe. Az *En és a víz* projektet az iskola Oxigén Környezetvédő Klubja és a Természettudományi Munkaközösség kezdeményezte azért, hogy jobban megismerjék a tanulók a víz értékét, és jobban takarékoskodjanak e természeti kincs-csel. A projekt módszerrel belátásos alapon tanulnak a tanulók. Az iskolában más-más módon ismerkedtek az 1-2. osztályos tanulók, másképp a 3-6. osztályosok, és mást vizsgáltak a 7-8. osztályos tanulók. A három csoportban folyó munka elején a résztvevők tanácskoztak a projektről, egyetértésre jutottak abban, hogy mit tesznek a víz értékének megismerése érdekében, és a tanulók megtették az egyéni vállalásaikat is. A kisebbek rajzoltak, kísérleteztek, a középső korosztály a vízhasználási szokásokat kutatta és vizsgálta felül, a 7-8. osztályosok pedig a víz útját követték a folyóból való vízkivételtől a szennyvíztisztításig, ezért több alkalommal jártak a helyszíneken, könyvtárakban. Interjút készítettek az illetékesekkel a víz tisztításáról, a szennyvíz kezeléséről és környezetvédelmi problémákról. Volt, aki fotózott, rajzolt, újsághíreket gyűjtött. A feltáró munka közben többször tartottunk megbeszélést, hogy végiggondoljuk, hol tartunk. A körülbelül egyhónapos munkát igénybe vevő projekt eredményeinek számbavétele után a tanulók vállalásokat tettek azért, hogy az iskolában se pazarolja senki sem a vizet. A gyűjtött anyagokból kiállítást rendeztünk, és az iskolarádióban is összegeztük, értékeltük munkánk eredményét.

A drámapedagógiai módszerek

A környezet iránti fogékonyságot számos szituációs játék fejleszti. Ezek a játékok formálják az egész egyéniséget, és nemcsak a kisiskolások szeretik, bár vitathatatlan, hogy az 6 korosztályuk a legfogékonyabb erre a módszerre. Szerencsére számos olyan irodalom van, és különböző tréningek, amelyek segítségével minden kolléga megismerkedhet a környezeti pedagógiában hasz-

nosítható játékokkal. Vannak érzékelési, megfigyelési, kapcsolatteremtési, önismereti, együttműködési, utánzási stb. társasjátékok, melyeket szívesen alkalmazok. A gyerekek a pantomimjáték kifejezőmódját is szeretik. Például szívesen jelenítik meg a jó és a gonosz ellentétét környezeti gondok láttán. (Például a budapesti Hungária körúti iskolások a szemetelés problémáját az 1994-es Föld Napon, forrás: Magyar Televízió, Híradó).

A drámapedagógiai módszerek megismerhetők például a következő kiadványokból: Gabnai Katalin: Drámajátékok, Marczibányi Téri Művelődési Központ kiadásában, Budapest, 1993.; Havas Péter: Körlánc kalauz, Aqua Kiadó, Budapest, 1994.; Rudas János: Delfi örökösei, Gondolat, Budapest, 1990.

A környezeti képzésben az alkalmazott módszerek mellett nagyon fontos a tanuló számára a nevelő személyisége, lelkesedése, magával ragadó ereje. Remélem, hogy a cikkemet olvasó kollégák mind ilyenek, és szívesen alkalmazzák a fentebb leírt módszereket.

IRODALOM

Gordon, Thomas: A tanári hatékonyság fejlesztése, Gondolat, Budapest, 1990.

Hortobágyi Katalin: A project oktatásról ... eszméről ... tanításról, Új Pedagógiai Szemle, 1991/7-8. szám. pp. 165-169.

Kacsur István: Ismeretrendszerek és módszerek az ökológia-környezetvédelem tanításában, Tankönyvkiadó, Budapest, 1985.

Budayné-Sáráné (szerk.): Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete I. és II. nyilvános előadói konferenciájának előadásai; Ungvári Jánosné: Élményt adó tapasztalatszerzés, Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesületének kiadásában, Budapest, 1994., pp. 114-117.

Ungvári Jánosné: Környezetünk I-II. tankönyvek a 13-15 éves korosztály számára, kézirat, megjelenés alatt a Pedellus BT Kiadónál, 1995.

HEGEDŰS KATALIN

Jankó János Általános Iskola és Gimnázium
Tótkomlós

Angol nyelvlecke harmadik osztályosoknak

BEFEJEZŐ RÉSZ

12. They are in the school gym.

There is a hedgehog in the school gym.	I can see a hedgehog.
There is a dog in the school gym.	I can see a dog.
There is a rabbit in the school gym.	I can see a rabbit.
There is a mouse in the school gym.	I can see a mouse.
There are two squirrels in the school gym.	I can see them.
The hedgehog is on a slimming diet.	
The mouse is on a slimming diet.	
My mother is on a slimming diet, too.	
You are on a slimming diet, aren't you?	

12. A tornateremben vannak.

Van egy süni az iskolai tornateremben.	Látok egy sünit.
Van egy kutya a tornateremben.	Látok egy kutyát.
Van egy nyuszi a tornateremben.	Látok egy nyuszit.
Van egy egér a tornateremben.	Látok egy egeret.
Két mókus van a tornateremben.	Látom őket.
A süni fogyókúrázik.	
Az egér fogyókúrázik.	
Anyukám is fogyókúrázik.	
Ugye te is fogyókúrázol?	